

ZLATA DEROSI

RELIGIOZNOST I POETIČNOST JEDNE STARE KNJIGE IZ GODINE 1722.¹

Zlata Derossi
Ante Starčevića 8/XIII
HR 57000 Zadar

UDK: 886.2.09
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1993-01-25

U članku se raspravlja o problematici knjige Senjanina Ilije Lučkinića „Način pomoći k zveličnju umirajuće“, koja je tiskana 1722. u Mlecima. Knjiga je kompilacija različitoga štiva vezanog uz postupak s umirućima, a pojedini dijelovi knjige pripadaju i samom Lučkiniću (opširna posveta i isto tako opširan predgovor).

Knjiga je nastala u doba kad se kod nas mnogo njegovala nabožna književnost pa ima u prvom redu religiozan karakter, ali je napisana nadahnutim stilom potaknutim istinskom pobožnošću, pa se u njoj mogu naći i elementi umjetničkog djela. Posebno treba istaknuti i psihološku stranu djela jer se njegov autor izvanredno znao približiti umirućim ljudima.

Posredstvom prof. Ante Glavičića, ravnatelja Senjskog muzeja i dugogodišnjeg urednika Senjskog zbornika, došla mi je u ruke jedna vrlo zanimljiva knjiga o duhovnoj pomoći umirućima. Radi se o prijevodu sa slovenskog jezika, koji je „pripisan, skupljen i nadostavljen po popu Iliji Lučkiniću, kanoniku i primanceru častne stolne crkve senjske, u Senju, leta 1722“. Traganje za podacima o tom svećeniku otkrilo mi je u „Znamenitim i zaslužnim Hrvatima“ tek njegovo ime² i naslov njegova djela „Način pomoći...“ Nekoliko zanimljivih podataka o Lučkinićevu podrijetlu nalazimo u Klaićevu životopisu Pavla Rittera Vitezovića³, gdje doznajemo da je Lučkinić izravno povezan s ovim velikim hrvatskim književnikom. Naime, majka Vitezovićeve Doroteje potjecala je iz stare i ugledne senjske obitelji Lučkinić, a 1652. dobila je uz svoga muža Antuna

¹ U Senju postoje dva primjerka ove knjige: jedan se čuva u Senjskom muzeju, a drugi u Biskupskoj biblioteci.

² Znameniti i zaslužni Hrvati, Zagreb, 1925. U toj knjizi Lučkinićevo prezime transkribirano je kao *Lukinić*.

³ Vjekoslav Klaić, *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652.-1713.)*, Zagreb, 1914. Na taj podatak upozorio me prof. Ante Glavičić.

Rittera i njegovu braću Jurja i Ivana od kralja Ferdinanda III povelju o dodjeli plemstva s grbom. Klaić kaže kako „nema sumnje da je (obitelj Lučkinić) bila plemenita i hrvatska. Pavao Ritter Vitezović pjeva god. 1687., kako je po ocu njemački plemić, a po majci hrvatski ili ilirski:

Patre a Germana procedo nobilitate,
Per matrem Illyridum nobile duco genus.⁴

Ta dakle ugledna senjska obitelj Lučkinić dala je dva svećenika, jedan - Jakov Lučkinić - ujak Pavla Rittera Vitezovića svećenika, spominje se prema Klaiću 1679. kao župnik u Granešini u blizini Zagreba, gdje ga je i Vitezović posjećivao, a drugi je bio upravo pisac knjige o kojoj raspravljamo „pop Ilija Lučkinić (valjda sinovac Jakova Lučkinića), koji je živio u Senju, te odanle god. 1712. više hrvatskih pisama pisao Pavlu Ritteru Vitezoviću u Beč. U tim pismima zove Ilija Lučkinić Pavla Rittera 'vazda gospodine brate', a potpisuje se 'vašega gospodstva sluga, brat i kapelan'".⁵

Na temelju podataka u Knjizi ređenih svećenika Senjskomodruške biskupije i u Vizitaciji Senjskoga kaptola iz 1740. također doznajemo da je Lučkinić bio rodom Senjanin, zaređen za svećenika 1692. (iz čega se može zaključiti da je rođen oko 1670.), i da je primancer postao 1721., što je treća funkcija u hijerarhiji Senjskoga kaptola. 1740. više se ne spominje, tako da se u ovom trenutku ne zna točna godina njegove smrti, ali je očito umro prije 1740.⁶

U Enciklopediji Jugoslavije i u povijestima hrvatske književnosti koje sam prelistala⁷ nema njegova imena. Vjerojatno se nakon ovoga rada nije više posebno bavio književnošću, ali nije nemoguće da je još štogod napisao što naši povjesničari književnosti nisu držali vrijednim spomena. Čini se ipak da je njegovo ime nepravedno zapostavljeno.

Knjiga o kojoj raspravljamo sačuvana je u potpunosti, ali bez prednjeg dijela korica. Unutrašnji naslov ima slijedeći sadržaj:

Bogu kot sam dužan na časti, i poštenje.
NAČIN POMOĆI K ZVELIČNJU
UMIRAJUĆE,
Kruto koristan, i potriban Redovnikom,
ki skerb Duš imaju,
i Gospodarom družine, da budu sebe,
i sebi podložnih
k Duševnomu zveličenju znali ravnati.

⁴ Nav. dj., str.7.

⁵ Nav. dj., str. 7.

⁶ Ove podatke o Iliji Lučkiniću dobila sam od dr. Mile Bogovića.

⁷ Branko Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. I., Zagreb, 1913.; Slavko Ježić, *Hrvatska književnost od početka do danas*, Zagreb, 1944.; Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb, 1945.; Miroslav Šicel, *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 3.; Zagreb, 1974.; Ivo Frangeš, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb - Ljubljana 1987.

Pripisan, skupljen i nadostavljen
po
POPU ILIJI LUČKINIĆU
Kanoniku i Primanceru Častne
stolne Crikve senjske.
u SENJU Letta 1722.
Za tim vernim dušam: ova na spasenje.
Jakou Tomasini.
ŠTAMPA V BENETAK

U knjizi zatim slijedi vrlo opširna posveta:

Presvitlomu, i Prečastnomu G(ospodi)nu.
G(ospodi)nu
MIKULI
POHMAJEVIĆU
Slavne stolne Crikve SENJSKE i
Modruške aliti Korbavske,
Dostojnomu Biskupu, Opatu Infulanomu⁸
svetoga Jurja blizu SENJA, Ces:⁹ i Kral:¹⁰
svit: Talnačniku¹¹, &c.
Gospodinu, i Poglavici svomu
Milostivnomu
POP ILIJA LUCKINICH
P. i D. P.¹²

Nakon obraćanja „bogoljubnomu štalcu” slijedi „Censura” napisana u Bribiru 23. veljače 1721., koju je potpisao Andrija Trinostić, bribirski kanonik, generalni vikar Modruša i Krbave. U njoj se daje službeno dopuštenje za tiskanje knjige, jer „nihil in eo reperi, quod morum probitati, aut Catholicae Fidei puritati repugnaret”.¹³ Takvo se odobrenje (na kraju knjige) daje i tiskaru Tomasiniju, a potpisali su ga u Padovi, 25. veljače 1721. Francesco Soranzo, Pietro Grimani i Agostino Gadaldini.

Na knjizi su neki tekstovi upisani rukom, dva kurzivnom glagoljicom, hrvatskim jezikom, a jedan talijanskim. Napisao ih je vlasnik knjige, Josip Spicijarić, koji je htio

⁸ infula: sinonim za biskupsku kapu; infulan - koji nosi biskupsku kapu, biskup

⁹ cesarskom

¹⁰ kraljevskom

¹¹ savjetniku

¹² Ove kratice nisam u ovom trenutku u mogućnosti dešifrirati. Svećenici znanstvenici koje sam zamolila za pomoć rekli su mi da se s tom kraticom nisu do sada susreli i da ona omogućuje različita, i zbog toga nepouzdana, tumačenja.

¹³ ... „ništa se u njoj ne nalazi što bi se protivilo čestitom vladanju ili čistoći katoličke vjere”.

da ostane zabilježeno i njegovo ime kao vlasnika knjige, a osim toga vjerojatno se malo i bavljao prepisujući odlomke biblijskih tekstova.

Prvi je glagoljski tekst na početku knjige, na prvoj praznoj stranici ispred unutrašnjeg naslova:

OVO JE LIBAR MENE FRA OSIPA SPICIARIĆA OD VOLE BOŽJE I DIVE MARIE... 1746 (?) DAH ZA NEGA... 200... 11¹⁴

Drugi je napisan na zadnjoj stranici teksta, a sadrži pjesmu (ili dio pjesme) o Isusovim mukama.¹⁵

ISUKERST OD ŽIDOV PELAN BI
NA GORU OD KALVARIE KRIŽ NA
RAMENI ON NOŠAŠE KRUTO POD NIM
ON DERHTAŠE ŽIDOVI ISUSU GOVORAHU:
ISUSE ČA VAM EST GROZNICA
ALI OGNENICA? ISUS REČE
ŽIDOVOM: MENI NI GROZNICA NI
OGNENICA NI NIEDNA ZLA
STVAR NEĆE BITI ŽIVU RABU
MOMU AKO BUDE VA ME UFAL.
AMEN

Pjesma nema pravilan ritam, u njoj se izmjenjuje gotovo prozni izraz (*Ni nijedna zla stvar neće biti živu rabu momu ako bude va me ufal*) s rimovanim devetercem (Križ na rameni on nošaše) i osmercem (Kruto pod nim on derhtaše). U njoj je međutim najzanimljivije obraćanje Isusu na „vi”, koje je kod nas vrlo neobično.¹⁶

Talijanski tekst glasi:

Libro di me fra
Josepa Spiciaria¹⁷
A di Agosto 1748
Questo Libro e di me fra

Beppo Spiciarich dello
villo¹⁸ di S. Vido Birratorio¹⁹
di Castelmuschio²⁰
io qual di sopra
Manno Propria²¹

U knjizi se nalazi i jedan otrgnuti komad papirića s očito prepisana dva mala glagoljska teksta iz neke staroslavenske knjige (misala ili evanđelistara u hrvatskoj-

¹⁴ Transkribirala dr. Marija Pantelić

¹⁵ Transkribirao Julije Derossi

¹⁶ Ta manira na „vi” zadržana je u čitavoj knjizi i u obraćanju umirućemu, s iznimkom obraćanja osuđenomu na smrt, gdje prelazak na „ti” ne djeluje kao neko omalovažavanje osuđenika, nego kao očinska toplina u razgovoru.

čakavskoj redakciji starocrkvenoslavenskog jezika). Kako se na papiriću nalaze i otrgnuti dijelovi riječi, on nije potpuno razumljiv. (Pisala ga je ista ruka kao i ostale rukom pisane tekstove. On zajedno s drugim glagoljskim tekstovima svjedoči o glagoljaškoj sredini u kojoj se knjiga čuvala):

OD S(VETO)GA IVANA NA VIČERNI
OTROK IŽE POROEN EST NAM -
...LIŠE NEŽE PROROK EST. SEI UBO
...ST ONMIR ŽE SPASITEL REČE
...V (?) ROŽDENIH ŽENAMI NEVOSTA
...OLI IVANA KERSTITELA²²

OD S(SVETO)GA PETRA I PAVLA
(P)ETAR APOSTOL I PAVAL
NA UČITEL EZIK SIE NAS
NA UČISTA ZAKONU TVOMU
(G)OSPUDI

U proučavanju „Načina pomoći” bilo bi od velike koristi pronaći original s kojega je knjiga prevedena, a naravno i tekstove koje je Lučkinić sakupio i ugradio u tu knjigu. Tek bi se onda usporedbom moglo ustanoviti što je „pripisano”, što „skupljeno”, što „nadostavljeno”, odnosno što je tuđe, a što Lučkinićevo. U ovom trenutku možemo jedino reći da Lučkiniću kao autoru pripada posveta Mikuli (Nikoli) Pohmajeviću, koji je uz biskupsku obnašao i druge časti, a Lučkinić mu se obraća kao njegov „ponižni” sluga i kapelan, moleći ga: „Primi, dakle (za sinjal²³ moje ponižnosti i obliga²⁴) pervinje slaba truda moga, Knjižicu ovu dragim pogljedom Presvitli, i Prečasni Gospodine pod obrambu tvoju, braneći ju od ugrizice zlogovornikov, i razdaj ju milostivo, da (upravljena) postribnim služi...” Takve posvete bile su u staroj hrvatskoj književnosti česte i stilski vrlo slične. Njima se izražava visoko poštivanje određenih osoba i nastoji se najbiranim riječima iznijeti svoje poštivanje i visoko mišljenje o dotičnoj osobi.

I obraćanje „Bogoljubnom štalcu” napisao je Lučkinić u prigodi izdavanja ove knjige, želeći čitaoca upoznati s njezinom i svojom temeljnom nakanom: ona je u prvom redu zamišljena kao znak ljubavi prema bližnjemu, ili, kako to Lučkinić kaže, „iskarnjemu”, jer redovnik na svoja pleća uzima skrb za bolesnika, a pogotovo za umirućega, kako bi ga pripremio da on „sveto primine i iz ovoga svita u milošći Božjoj pojde”. Lučkinić se poziva na Sveto pismo, opravdavajući tu svoju brigu: „Ja odibrah, i postavih vas da idete, i plod prinesete, i plod vas da prebude Iv 15.”

¹⁷ Prezime Spicijarić i danas postoji na Krku.

¹⁸ della villa

¹⁹ Sv. Vid bio je zaštitnik krčmara, zato: sv. Vid Krčmarski (Pivarski). Sv. Vid - mjesto na otoku Krku između Malinske i Omišlja.

²⁰ Castelmuschio - Omišalj

²¹ „Moja knjiga, fra Josipa Spicarića, kolovoz 1748., ovo je moja knjiga, fra Bepa Spicarića, iz sela sv. Vid Krčmarski, od Omišlja. Ja sam gore navedeni vlastitom rukom

Prijevod i tumačenja u bilješkama 15, 16, 17, 18 - fra Alfonso Orlić

²² Transkribirao Julije Derossi

²³ znak (signal)

²⁴ oblig - obveza, prema latinskom: obligare, obvezati

Ali uz tu temeljnu zadaću i nakanu knjige Lučkinić ne propušta iznijeti i naglasiti i svoje rodoljublje, nadahnuto djelovanjem Senjanina i gorljivog Hrvata Pavla Rittera Vitezovića (i svojega bliskog rođaka), osobito njegova Priručnika.²⁵ On drži naime da ta knjižica nije samo njegov dug prema zvanju koje je odabrao nego i dug prema svojoj „slavnoj domovini”. Tako je Vitezovićeve velikohrvatska ideja našla odraza i u orijentaciji pisca prema problemima izvan njegova religioznog i religijskog vidokruga. Lučkinić se pritom poziva na Vitezovićeve stihove:

Svi pod nebom, najveć sini,
dužni jesu domovini.

On naglašava da je želio ugoditi „svim hervatskoga, i slovinskoga naroda ljudem” i to potkrepljuje načinom pisanja koji bi knjigu trebao približiti ljudima iz naših najrazličitijih krajeva. Zbog toga svoje izlaganje često u zagradama nadopunjuje izražavajući istu misao na drugi način da bi ga svi mogli razumjeti. Tako se njegovo djelo i njegova nastojanja uklapaju u opće tendencije njegova vremena i u nastojanja koja su pokrenuli reformatori, a nastavili još većim marom protureformatori, da štivo bude pisano jezikom što će obuhvatiti široko područje stanovništva s hrvatskim govornim jezikom, bez obzira na narječje kojim se netko služi. Stoga je i jezik ove knjižice po svojim obilježjima odraz svoga vremena. Iako je pisana čakavski, u njoj se jasno vidi i utjecaj kajkavskoga narječja i slovenskoga jezika. Naravno da je utjecaj slovenskoga jezika mogao biti i slučajan, zbog brzine prevodenja, ali se čitaocu i nehotice nameće usporedba upravo s Vitezovićevevim jezikom i prisjećanje na njegovo mišljenje da se treba doduše pisati čistim hrvatskim jezikom, ali da taj jezik neće pokvariti riječi iz hrvatskih narječja ili iz slovenskoga jezika. Lučkinić upotrebljava takve riječi vrlo često (*hasnovit, kruto, vno-gič, aldovati, gdo, pozabljen, tolakajše, povekšati, govoriu* itd.), pa se i po ovoj svojoj značajki Lučkinićeve knjige potpuno uklapa u vrijeme u kojem je nastala, pokazujući opću tendenciju da se pronađe jedan opći pristup jeziku za široko hrvatsko jezično područje.

Grafija knjige očituje problem hrvatske grafije onoga vremena, odnosno načina pisanja hrvatskih palatala i drugih karakterističnih hrvatskih slova. Premda je Lučkinićev veliki uzor Pavao Ritter Vitezović pronašao jednostavan način za pisanje hrvatskih palatala, on nije uspio saliti ta slova, a i Lučkinić nije pronašao rješenje za problem pisanja slova s, š, c, č, j, lj, nj, pa za s i š upotrebljava (*mifnik, Gofpodin, Ifukarft, doz-vavfi, nafega, uslifi*) za z i ž - z (*pomazan, vazda, uzdvignu, sluzbenici*), za ž - x (*xidovi, krix*), za c i č upotrebljava znak c (*pravica, crikven, dusica; zač, večni, način*); za č katkada i ç (*ça, priporučite, obliçye*), é dosljedno piše sa ch (*pomoch, pomochnica, cistocha*); lj kao ly (*lyubav, nepriyately*), nj kao ny (*stvorenje, poxalovanye*). Osim toga, v katkada piše kao u (*zueliceny, boxanstueni*); j piše kao y (*nayboxanstueniye ye, tudye*), katkada (rijetko) kao i, a kao G kad upotrebljava veliko slovo (PO-GLAVGE).

Veliki problem predstavljala je Lučkiniću i činjenica da je knjiga tiskana u Mlecima, u tiskari u kojoj očito nije bilo čovjeka koji bi poznao hrvatski jezik, pa je knjiga puna tiskarskih pogrešaka, odnosno preokrenutih i pogrešno upotrijebljenih slova.

²⁵ Pavao Ritter Vitezović, Priručnik aliti razliko mudrosti cvitje, zbirka poslovice u stihu i mudrih izreka, Zagreb, 1702.

Sama knjižica ima 248 stranica (posveta Mikuli Pohmajeviću i predgovor „Bogoljubnom štalcu” nisu paginirani). Podijeljena je na 28 poglavlja, od kojih se u svakom vrlo detaljno daju upute za najrazličnije okolnosti u kojima čovjek umire: kako mu se može pomoći, kako se on može učvrstiti u vjeri, što će se učiniti kada se bolesnik boji smrti jer nije učinio dovoljno pokore, kako da se ponaša prema nestrpljivima, ili čovjeku kojemu je već pomučena svijest, što da se učini kada smrt dođe naglo, kada je čovjek u velikim bolima i mukama, kako da se odnosi prema onome koji umire radosno, kako pak onome koji je pun gorčine, kako prema onome koji je preuzetan, deprimiran, nepripremljen, osuđen na smrt i sl.

Pristup bolesniku i analiza najrazličnijih okolnosti u kojima čovjek umire pokazuju ne samo duboku pobožnost nego i iznimnu sposobnost prilagođavanja situaciji, osjećaj za mjeru, ljubav prema čovjeku, razumijevanje njegovih patnji i njegovih ljudskih grešnih posrtanja. Kao da je to djelo napisao čovjek koji je studirao psihologiju i koji uz to ima i prirodnog dara da bližnjemu pristupi kad mu je najteže na način koji će ga najbolje smiriti i pomiriti s Bogom i ljudima. To osobito vrijedi za najdelikatniju situaciju, razgovor s osuđenima na smrt. U tim okolnostima autor se knjige čuva bilo kakvog prekora, osuđivanja, zgražanja ili predbacivanja, njega uopće ne zanima što je osuđenik skrivio - on pred sobom vidi samo jednu zadaću: pripremiti čovjeka na pokajanje i kršćansku smrt, jednako kao i sve druge ljude. U knjizi se razmatra problem osude na smrt i dileme koje se s tim u vezi javljaju. Evo odgovora koji se daje: „Ča je umriti po rukah pravde? nego da je opravdan. Koja stvar je umriti po rukah pravde? nego platiti scinom života oni dug koji jima duša na svitu da ostane slobodna i da se vrati k svomu stvoritelju Bogu.” (str. 194.) Ima nešto dirljivo u uputama kako će se redovnik/svećenik ponašati ako se osuđenik jako boji smrti i u prisjećanju na Kristovu muku, što treba olakšati osuđeniku njegov smrtni čas:

„Premda jimaš ti takov strah, i bolest, od smerti, ne zato imaš ti sumnjiti od smerti, ne zato imaš ti sumnjiti od spasenja, i izgubiti ufanje od Božanstvene milosti, zač je ovi strah stvar naravna, i općena svim kadi G(ospodi)n nas Isukarst, budući on u vertlu, prikazavši se čudna, i pristašna prilika od smerti, govori Sveto Pismo, da mu poče mersko biti, i bojati se, i zlovoljan biti. I bi toloko velika bolest, i muka, da se opoti kervavim potom. Zato, Sinko moj, ni stvar neobičajna, priličan strah, zač i Sin Božji imaše mnogo bolest od mišljenja svoje smerti, znam da i tebe muči, i ti, sinko moj, podnesi ga us-terpljeno, i poj pomišljajući veliku bolest i muku, koju ću (?) G(ospodi)n naš Isukarst, u onomu svomu priminuću: jošće da je pravedan podnošaše, i ti je podnesi za pokoru tvojih grihov, i reci tebi istomu: Ako jest moj G(ospodi) Isukarst, ki ne budući ništar sagrišil, podnil tuliku bolest u vertlu, za samo pomišljanje od smerti, da počaše kervjom živ, a ja grešnik ne dostojim li se za moje grihe, na naslidovanje moga Isukarsta, podniti svaku bolest, koju mi donosi misal od moje smerti, da mene tako muči.” (str. 195.-196.)

U uputama koje se daju za postupak s umirućima često se naglašava pot zba da se bolesnik razveseli i ohrabri, da mu se osmisli i taj zadnji trenutak, da se razumiju sve njegove slabosti. To su okolnosti u kojima se zahtijeva diskrecija, strpljivost, pobožnost, blagost; trenuci u kojima se bolesnik treba utješiti i uvjeriti da tjelesnost treba prezirati i okrenuti se ljubavi prema Bogu.

U razmatranju o značenju i vrijednostima „Načina pomoći k zveličnju umiruće” ne može se mimoći ni pitanje estetske vrijednosti ovoga djela. Jasno je da tu postoji veliki problem autorstva o kojemu je već bilo riječi na početku ovoga razmatranja. Budući da taj problem u ovom trenutku nije moguće riješiti, treba se ovdje više usredotočiti na knjigu kao takvu, a manje na procjenu vrijednosti Lučkinića kao književnika, iako se ni u pristupu ovom drugom problemu ne može zanemariti činjenica da je posveta Pohmajeviću i predgovor namijenjen „bogogoljubnom štalcu” tekst s poznatim autorom, koji je vrlo obrazovan, a uz to i izvanredan stilist. Potrebno je istaknuti i njegovu sposobnost da kompilirane tekstove složi u skladnu cjelinu koja djeluje kao rad jednoga autora i po idejnosti i po oblikovanju misli.

Iako je dakle moralnost i kršćanska religioznost temeljna značajka duha kojim je ova knjiga prožeta, ona ima i neospornu literarnu vrijednost. Duboko proživljena i iskrena pobožnost kao temeljni doživljaj autora ove knjige tražila je i našla izraz koji ima snagu i ljepotu, a kultura autora i iznimno bogat unutrašnji život pridonijeli su bogatstvu misli i sposobnosti njihova jasnog oblikovanja. Velik dio knjige doima se kao pjesma u prozi, a osobito su nadahnuto napisane molitve, kojima ova knjiga obiluje i koje još i danas svojom jednostavnom i iskrenom pobožnošću mogu pronaći put do čitatelja:

„Ti G(ospodi)ne, koji si se hotil roditi za odkupljenje svita, biti obrezan, i odveržen od Židov; na Gori Maslinskoj kervavim se potom potil, koji si bil za trejset srebernjakov od Jude Iskariota prodan, i od istoga izdajnika celovom židovom pridan. Kako razbojnik uhićen i svezan uzami, i odveden kakono janac pravedni, na Posvetilište, ter pridan pred lica Ane, Kaifa, Pilata i Iruda nedostojno. Prid Anom zaušnicami bjen; prid Kaifom trikrat od Petra zatajan. Prid Pilatom krivično obtužen. Od Iruda s belom svitom pošpotan. Htil si biti osvađen od lažljivih svidokov, nemilostivo bičevan bičmi, i pogardenstvimi. Popljuvan pljuvotinami, dračami okrunjen, pljuskami bijen, terstjom udaran, pokrivan po obrazu, teškimi križem nasmert, nemilostivo potezan. Svlačen iz halji. Pribijen čavli križu, uzdvignut na križu, med dva razbojnika postavljen, žučjom i octom napajan. Sulicom proboden. S prignutom glavom dušu svoju spustil...” (str. 47.-48.).

Među tim molitvama jedna se posebno mora spomenuti jer je napisana s literarnim pretenzijama. To su „Zdihavanja S. Franciska Ksaverija” napisana u dvostruko rimovanom dvanestercu, s cezurom nakon šestoga sloga, dakle stihom koji se kod nas javlja u našoj narodnoj poeziji već od petnaestog stoljeća, a koji je doveo do majstorskog oblikovanja Marko Marulić u svojoj „Juditi”.

O Bože, ljubim te: ne da zrad ljubavi
meju tvoje svete duša mi se u raj stavi,
nit zato da mučit s paklom hoćeš ote
ki te z serca ljubit mili bože nete.
Ja sigdare koga ovdikare častim
zač te raspetoga na križ za me vidim.
Ti si ki s vezarjem ljubavi me objel.
I s tvojim terpljenjem smerti vičnoj otel.
To su čavli ki su tve ruke probili
pridrage, i križu tve noge pribili.
Taj sulica persi ah probila tvoje
rad velikih grisi i hudobe moje.

Muku i gorkost tu ke sam se ja strašil
 i špot i sramotu ti si za me podnil.
 Ti s' rad grihov i zloč mojih tu smert podnil
 koj(o)m si si meni moć i spasenje donil.
 Koja (kako vidim) meni služi k tomu
 da ja k tebi žuđim, Gospodinu momu.
 Od serca služiti, kako spoznajem sam,
 verhu svega ljubiti da sam tebe dužan.
 A bi ne bilo prem neba, pakla, niti
 zemlje po kojoj grem, niti da bih dobiti
 jimal rajsku slavu, Bože Gospodine,
 za ljubav te pravu ljubim, doistine,
 ja, nevoljni človik, za niš i prez mita,
 da prem velik grešnik, nit za ku stvar svita.
 Vazda t' ljubil budem, kako s' i mene ti
 od serca ljubil v sem, o Bože prisveti.
 i kako te sada ja od serca ljubim,
 tak do smerti vazda ljubiti te žuđim.
 Niti druge išćuć koristi ja sebi,
 neg da vazda zdižuć budem Bože k tebi. (str. 117.-118.)

Taj oblik predstavlja u biti zamku za autora jer mu svojom strogošću ne dopušta spontanost izraza, ali s druge strane on je i izazov za ritmičke i izražajne mogućnosti hrvatskoga jezika. U svakom slučaju, Lučkinić je (bez obzira na to je li ta pjesma prijevod, odnosno prepjev ili njegovo djelo) pokazao da poznaje hrvatsku književnost i sigurno je u tom trenutku imao pretenzije da se i sam okuša na literarnom polju.

Naravno, ljepota oblika i literarna vrijednost za Lučkinića su u drugom planu, to su samo sredstva da se lakše nađe put do onih kojima je knjiga nimijenjena i da moral knjige i njezina temeljna misao budu što očitiji i što jasniji.

Pretpostavljanje namjene knjige njezinoj ljepoti najbolje se vidi u onim dijelovima gdje je izrazita poetičnost „pokvarena” za volju načela koje je Lučkiniću bilo važnije:

„O, Premilostivi, dobrostivi, i ljubljeni Isuse, ovo ja k tebi grem kako ubog k bogatomu, kako žedan (ali žedna) k studencu milosti, kako mertav (ili mrtva) k životu vičnoga življenja, verhu svega, o milostivi Isuse, ja tebe ljubim, pred tobom ja ispovidać, i spoznajem sve moje pregrišenje, začet sam u grisih, opran tvojom presvetom karvjom...” (str. 15.)

Knjižica „Način pomoći k zveličnju umirućih” nastala je u krilu naše nabožne književnosti 18. stoljeća i ona je u svojim nakanama dio vremena i sredine koja je religiozni osjećaj i vjerske nakane stavljala na prvo mjesto kao vrednote kojima je sve podređeno. Dakle, njezin je temeljni cilj bio pobuditi kod vjernika jak religiozni doživljaj i pomoći mu da „promijeni” svijet očišćen od grijeha i pomiren s bogom, a čist i jasan izraz i bespriekorno oblikovana rečenica sigurno su pomogli da duboka pobožnost prožme svakoga do koga dopru tople pišćeve riječi.

Ako to djelo gledamo kao prijevod, onda naravno moramo u prvom redu naglasiti vještinu prenošenja misli iz jednoga jezika u drugi. Ali ta se knjiga ne može doživjeti

isključivo kao prijevod ni isključivo kao religiozno štivo koje majstorskom psihologijom nastoji prodrijeti do duše umirućeg čovjeka. Ona je i nešto više od običnog prijevoda i nešto više od idejnog djela. Njezin poetski izraz niknuo je iz pravog i dubokog doživljaja vjere i oblikovao se u kristalno jasne poetične rečenice koje i danas u pojedinim dijelovima knjige, unatoč prigušenosti poetskog elementa, mogu proizvesti pravi umjetnički doživljaj, potresti čitatelja i osvježiti ga unutrašnjom i vanjskom ljepotom koja iz toga djela zrači.

DIE RELIGIOSITÄT UND LYRIZITÄT EINES ALTEN BUCHES AUS DEM JAHR 1722

Zusammenfassung

In diesem Artikel wird die Problematik des Buches von einem Senjer, Ilija Lučkinić, beleuchtet. Das Buch trägt den Titel: „Način pomoći k zveličnju umirajuće“ (Die Art der Hilfe zum Lob der Sterbenden). Das Buch wurde in Venedig gedruckt. Es stellt eine Kompilation verschiedener Lektüre über den Zutritt zum Sterbenden dar, und einige Teile des Buches hat Ilija Lučkinić selbst geschrieben (Widmung und Vorwort).

Die wesentliche Kennzeichnung dieses Buches ist die Religiosität, aber das Buch ist mit einem durch wahre Frommheit anregenden Stil geschrieben. Deswegen können wir in ihm auch die Elemente der Kunstliteratur finden.

In diesem Artikel wird die psychologische Seite des Buches besonders betont, der Autor setzt sich vor die Aufgabe gestellt, dem Sterbenden mit viel Verständnis heranzutreten, und ist in diesem Zutritt wohl gewandt.